

Valstybinė bibliografija: Kinijos patirtis

Ben GU

Kinijos nacionalinė biblioteka, Pekinas, el. p. bgu@nlc.gov.cn

Kinijos valstybinės bibliografijos spausdintinė versija pirmą kartą buvo išleista 1987 m., o 1994 m. ją pakeitė Kinijos nacionalinės bibliotekos teikiamos virtualios paslaugos. Dėl Kinijoje susiklosčiusios privalomojo egzemplioriaus politikos valstybinės bibliografijos aprėptis nėra plati. Egzistuoja ir kita, didesnės aprėpties, „valstybinė bibliografija“, tačiau ją rengia ne bibliotekininkai. Kinijoje susiduriama su vardų autoritetinių įrašų skirtingų formų ir įvairių MARC formatų įrašų vartojimo problemomis. Kinijos nacionalinė biblioteka tikisi, kad bibliografinės paslaugas padės tobulinti Nacionalinis suvestinis katalogas.

Reikšminiai žodžiai: Kinijos valstybinė bibliografija; Kinijos privalomojo egzemplioriaus politika.

Kinijos valstybinė bibliografija: istorija

Kinijos valstybinė bibliografija (中国国家书目(1985)), apimanti 1985 m., pirmą kartą išleista 1987 m. Ją parengė Kinijos nacionalinės bibliotekos Valstybinės bibliografijos sudarymo komitetas. Ji apėmė 17 000 pavadinimų visų 1985 m. išleistų monografijų, kai kurių monografijų, išleistų 1984 m., ir kai kurių naujų ir pavadinimą pakeitusių periodinių leidinių. Tuo pačiu metu buvo išleistas pagalbinių rodyklių tomas¹.

Dėl finansinių problemų Kinijos valstybinės bibliografijos spausdintinė versija nuo 1994 m. nebeleidžiama. Dabartiniu metu leisti spausdintinę valstybinės bibliografijos versiją neįmanoma dėl keleto priežasčių:

1. Kinijoje kasmet publikuojama apie 120 000 naujų pavadinimų, todėl kasmet reikėtų spausdinti apie 10 tomų.
2. Leidinių kaina.
3. Ribota rinka.

Šiuo metu dauguma Kinijos bibliotekų naudoja bibliotekines automatizuotas sistemas ir kataloguojant sudaro įrašus MARC formatu. Kinijos nacionalinės bibliotekos virtuali duomenų bazė yra prieinama daugumai bibliotekų ir atlieka valstybinės bibliografijos elektroninės versijos funkciją.

Valstybinė bibliografija: nuo spausdintinės iki elektroninės

Nustojus leisti spausdintinę *Kinijos valstybinę bibliografiją*, Kinijos nacionalinė biblioteka, kaip valstybinės

bibliografijos tarnyba, kurį laiką susidūrė su tam tikromis problemomis. Pirmiausia, dėl mažo privalomojo egzemplioriaus skaičiaus Kinijos nacionalinės bibliotekos katalogas neatspindėjo visų Kinijoje leidžiamų leidinių. Antra, katalogo apimtį mažino ir tai, kad ji nebeįkomplektuoja knygų vaikams ir mokyklinių vadovėlių. Trečia, dėl Nacionalinės bibliotekos ir kitų Kinijos bibliotekų bendradarbiavimo katalogavimo srityje stygiaus Nacionalinė biblioteka negali aprėpti leidinių, kurių ji neįkomplektuoja pati ir kitos OLCC (Online Library Cataloging Center, 全国图书馆联合编目中心) veikloje dalyvaujančios bibliotekos.

Aptariamą nauji bibliografinių paslaugų būdai. OLCC, priklausantis Nacionalinės bibliotekos Komplektavimo ir katalogavimo skyriui (图书采选编目部), kartu su firma Ex Libris svarsto galimybę Aleph500 sistemos pagrindu sukurti virtualaus katalogavimo modulį. Jei pasisektų gauti kitų bibliotekų bibliografinius ir fondų duomenų pateikčių įrašus, būtų sudaroma tikra valstybinė bibliografija.

Dabartiniu metu, siekiant parengti kuo išsamesnę Valstybinės bibliografijos duomenų bazę, reguliariai kaupiami kitų bibliotekų įrašai.

Kinijos valstybinė bibliografija: retrospektyvinė duomenų bazė ir virtualios paslaugos

Kinijos nacionalinė biblioteka Valstybinės bibliografijos duomenų bazę pradėjo kurti 1988 m., o 1990 m. – platinti įrašus MARC formatu. Nuo 1995 m. gegužės iki 1996 m. liepos mėn. Nacionalinė biblioteka parengė 1975–1987 m. leidinių bibliografinių įrašų retrospektyvinę duomenų bazę

(vartojamas ISO 10646 ženklų rinkinys, kurį sudaro 20 902 ženklai) ir 1996 m. rugpjūčio mėn. Pekino IFLA generalinės konferencijos metu buvo pateikta šios bazės CD-ROM versija². 1998 m. baigtas vykdyti nacionalinis mokslinis-techninis projektas „Kinijos valstybinės bibliografijos retrospektyvinė duomenų bazė (1949–1987)“³. Ji Nacionalinė biblioteka vykde kartu su Šanchajaus biblioteka, Guangdongo provincijos biblioteka ir Šendženo biblioteka. Duomenų bazėje yra maždaug 400 000 įrašų, atspindinčių daugiau kaip 80% minėto laikotarpio leidinių³.

OLCC atsakingas už valstybinės bibliografijos įrašų, parengtų CNMARC formatu Nacionalinės bibliotekos ir kitų bibliotekų dalyvių bibliografinių įrašų pagrindu, platinimą. Vartotojams bibliografinių duomenų bazė prieinama per Z39.50 protokolą tiesiogiai arba iš OLCC, arba iš regioninių padalinių.

Duomenų bazėje yra apie 1,2 mln. visų monografijų bibliografinių įrašų ir kasmet ji papildoma maždaug 100 000 naujų monografijų įrašų.

Privalomojo egzemplioriaus politika Kinijoje

Kinijoje nėra privalomojo egzemplioriaus įstatymo, tačiau yra kai kurie Valstybės Tarybos ir Valstybės Tarybos GAPP (*General Administration of Press and Publications*) (GAPP, 新闻出版总署), priimti nutarimai. Pagal šiuos nutarimus knygų, žurnalų, laikraščių, vaizdo ir garso medžiagos privalomieji egzemplioriai turi būti pristatomi GAPP (1 egzempliorius), GAPP priklausančiai Nacionalinei depozito bibliotekai (NDL, 中国版本图书馆) (1 egzempliorius) ir Kinijos nacionalinei bibliotekai (NLC, 中国国家图书馆) (3 egzemplioriai). Tačiau šie nutarimai ne visuomet vykdomi.

Nacionalinė biblioteka nėra atsakinga už ISBN registravimą ir nėra privalomojo egzemplioriaus įstatymo, jai labai sudėtinga įsigyti visus šalyje publikuojamus naujus leidinius. Leidėjai privalomuosius egzempliorius pirmiausia pristato GAPP skyriams, ir tik po to – Nacionalinei bibliotekai, kuri priklauso Kultūros ministerijai. GAPP ir Kultūros ministerijos veikla nėra suderinta. Komplektuotojams kasmet tenka priminti leidėjams, kad jie siųstų privalomuosius egzempliorius, ir rengti ataskaitas GAPP, kad GAPP, vykdydama valdymo funkcijas, atkreiptų daugiau dėmesio į privalomojo egzemplioriaus pristatymo Nacionalinei bibliotekai problemas. Pavyzdžiui, į biblioteką

patenka apie 70% knygų, išleistų šalyje (be knygų vaikams ir jaunimui, mokyklinių vadovėlių ir mokytojų knygų). Siekama kuo išsamiau sukomplektuoti fondą ir parengti kuo išsamesnes bibliografinių duomenų bazes, Nacionalinė biblioteka priversta skirti lėšų trūkstamoms knygoms pirkti.

Pastaraisiais metais Nacionalinė biblioteka nuolat aptaria privalomojo egzemplioriaus problemas su GAPP siekdama, kad ši įstaiga tinkamiau vykdytų savo funkcijas. Tikimasi, kad ateityje privalomojo egzemplioriaus pristatymo procentas padidės. Taip pat tikimasi, kad į nacionalinės bibliotekos įstatymo projektą bus įtraukti privalomojo egzemplioriaus klausimai. Nacionalinis Liaudies Kongresas turi daug svarstytinų įstatymų, todėl nacionalinės bibliotekos įstatymas bus priimtas vėliau.

Hongkongas, Makao ir Taivanas

Nors Honkongas buvo sugražintas Kinijai 1997 m., o Makao – 1999 m., jie yra ypatingi Kinijos Liaudies Respublikos administraciniai regionai (su kai kuriomis autonominėmis funkcijomis). Kadangi Nacionalinė biblioteka iš Taivano ir Makao negauna leidinių privalomųjų egzempliorių, Kinijos valstybinėje bibliografijoje šių regionų leidiniai neatsispindi. Dėl politinių priežasčių neįtraukiami ir Taivano leidiniai, nors techninės galimybės tam yra.

Honkonge privalomieji egzemplioriai siunčiami į Honkongo viešąsias ir kai kurias universitetų bibliotekas.

Makao centrinė biblioteka (Biblioteca Central de Macau) atsakinga už ISBN registravimą ir gauna privalomuosius egzempliorius.

Taivane už ISBN registravimą atsakingas Leidinių tarptautinių mainų biuras ir taip pat gauna privalomuosius egzempliorius iš Taivano leidėjų, teikia ISBN, ISSN, ISRC ir CIP paslaugas.

Informacijos apie šių regionų „valstybinę bibliografiją“ reikia kreiptis į anksčiau minėtas įstaigas.

Nacionalinės bibliotekos OLCC gali pateikti šios bibliotekos fonduose esančių Honkonge, Makao ir Taivane išleistų monografijų bibliografinius įrašus CNMARC formatu. Tačiau šiuo metu Kinijos valstybinės bibliografijos duomenų bazėje Honkongo, Makao ir Taivano leidinių nėra.

Bibliografiniai formatai ir klasifikacijos sistemos

Kinijos bibliotekos vartoja du MARC formatus, t. y. MARC21 ir CNMARC. CNMARC buvo sukurtas UNIMARC pagrindu ir pradėtas taikyti 10-ojo dešimtmečio pradžioje. Jame, be UNIMARC laukų, yra keletas specialių laukų, skirtų kiniškiems leidiniams. Dauguma mažų bibliotekų visų rūšių medžiagai vartoja CNMARC. Didžiosios bibliotekos, turinčios gausius fondus užsienio kalbomis, dėl suderinamumo tarptautiniu lygiu ir patogesnio

įrašų atsiuntimo pirmenybę teikia USMARC/MARC21.

Nacionalinė biblioteka kiniškiems leidiniams vartoja CNMARC formatą, Kiniškąją bibliotekinę klasifikaciją, Kiniškąją sisteminę tezaurą ir MARC21 užsienio leidiniams, tarp jų ir leidiniams Vakarų, japonų ir rusų kalbomis. Leidiniams Vakarų kalbomis vartojama AACR2, Kongreso bibliotekos dalykiniai pradmenys, Kongreso bibliotekos vardų autoritetinis failas ir Kiniškoji bibliotekinė klasifikacija.

Aleph500 sistema leidžia palaikyti dvi atskiras duomenų bazes (atitinkamai MARC21 ir CNMARC formatais). Šiuo metu ieškoma galimybių kaip šias dvi duomenų bazes susieti.

Skirtingi MARC formatai ir aprašo taisyklės įvairiuose regionuose

Žemyninėje Kinijoje dauguma bibliotekų kiniškiems leidiniams vartoja CNMARC formatą. Honkonge dauguma bibliotekų laikosi Vakarų šalių praktikos ir visiems leidiniams vartoja MARC21. Makao vienos bibliotekos vartoja CNMARC, kitos – MARC21. Taivano didžiosios bibliotekos vartoja CMARC (kuris taip pat remiasi UNIMARC ir yra artimas CNMARC) arba LCMARC/USMARC, vidutinės bibliotekos pirmenybę teikia CMARC.

UNIMARC pagrindu sukurtus formatus vartojančios bibliotekos vadovaujasi skirtingomis aprašo taisyklėmis, ypač vardų pradmenims. Dabartiniu metu dauguma bibliotekų lotyninimui vartoja Pinyin, tačiau segmentavimo būdai kartais gali skirtis, pavyzdžiui, „毛泽东“ „mao zedong“ arba „Mao Zedong“.

CIP, BIP ir Nacionalinė depozito biblioteka

GAPP priklausanti Nacionalinė depozito biblioteka atsakinga už CIP (leidybinio katalogavimo) duomenų sudarymą ir publikavimą. Dėl nepakankamos Kultūros ministerijos ir GAPP veiklos koordinacijos, Kinijos nacionalinės bibliotekos ir Nacionalinės depozito bibliotekos veikla taip pat nėra koordinuojama. Taip pat yra kai kurių su CIP susijusių problemų:

1. CIP remiasi išankstinių anketų, kurias GAPP siunčia leidėjams, duomenimis. Neretai prieš pat išleidžiant knygas keičiamos antraštės, todėl CIP duomenys neatspindi tikrovės, jie – tik būtina sąlyga leidėjams gauti ISBN.

2. CIP rengia ne profesionalūs bibliotekininkai;

3. CIP nesudaro įrašų MARC formatu;

4. Nėra CIP įrašų autoritetinės kontrolės.

Kai kurios Kinijos kompanijos svarsto galimybę naudoti CIP įrašus BIP (books in print – numatomų leisti knygų) informacijai rengti. Šiuo metu privati *Rentian Bookstore* (人天书店) knygų prekybos kompanija bando sukurti sistemą „Numatomos leisti kiniškos knygos“. Yra duomenų,

kad GAPP Informacijos centras taip pat rengiasi sukurti kažką panašaus į BIP. Tačiau akivaizdžių rezultatų dar nėra. 2005 m. spalio 27 d. Kinijos leidybinė grupė įkūrė naują kompaniją projektui „Numatomos leisti kiniškos knygos“ plėsti, kuri konkuruotų rinkoje su *Rentian Bookstore*. Kinijos leidybinė grupė, būdamas ambicingas ir stambiausias šalies leidybinis susivienijimas, tai numato atlikti maždaug per penkerius metus. Jau greitai tikimasi sulaukti pirmųjų rezultatų.

Kita „valstybinė bibliografija“

Kadangi GAPP yra Kinijos ISBN registravimo agentūra, jai priklausanti Nacionalinė depozito biblioteka kasmet išleidžia *Nacionalinį knygų registrą* (全国总书目). Tai savotiška valstybinės bibliografijos rūšis, iš dalies besiremianti CIP duomenimis. Kinijoje nėra leidžiamas BIP, todėl *Nacionaliniu knygų registru* dažniausiai naudojasi informacijos apie naujas knygas ieškantys bibliotekų komplektuotojai. *Nacionalinis knygų registras* leidžiamas ir CD-ROM forma, tačiau be išvedimo funkcijų. Kataloguotojams *Registras* praktinės vertės neturi, nes jį sudarant nėra griežtai laikomasi katalogavimo taisyklių.

Autoritetinė kontrolė

Kinijos nacionalinė biblioteka vardų autoritetinį failą pradėjo kurti 1995 m., ir šiuo metu vardų bazėje jau yra apie 600 000 įrašų. Kinijos nacionalinė biblioteka parengė vardų autoritetinių įrašų sudarymo taisyklės, atitinkančias GARR (*Guidelines for Authority Records and References*). Tačiau šios taisyklės neišsamios ir daugelį metų nebuvo peržiūrimos. Be to, Kinijos bibliotekos, ypač Nacionalinė biblioteka ir Pekino universiteto bibliotekoje įsikūręs CALIS (Kinijos universitetų bibliotekų informacijos centras) nesutaria dėl vardų autoritetinės kontrolės ir vardų pradmenų pasirinkimo bibliografinių duomenų bazėse. Šie nesutarimai daugiausia susiję su internacionalizacija ir kinų rašmenimis.

Pavyzdžiui, yra trys asmens vardo pradmenų formos:

程伟元(?-约 1818) (Vardas + Data);

程伟元(清) (Vardas + Dinastija);

(清)程伟元 (Dinastija + Vardas).

Kai kurios bibliotekos kolektyvų vardams vartoja viso vardo formas, kitos – struktūruotas formas (su padaliniais):

中国共产党中央委员会 (Visas vardas);

中国共产党 中央委员会 (Struktūruota forma su padaliniu).

Nacionalinė biblioteka numato tikslinti autoritetinius įrašus ir atitinkamus bibliografinių įrašų pradmenis. Tačiau šiam darbui būtini papildomi finansiniai ir žmogiškieji ištekliai. Nacionalinė biblioteka siekia susitarti su kitomis bibliotekomis dėl vienodų taisyklių taikymo, tačiau tai ilgas procesas. Ateityje numatoma parengti nacionalinių vardų

autoritetinių įrašų standartą.

Dalykų autoritetinei kontrolei Nacionalinė biblioteka Kiniškojo sisteminio tezauro pagrindu sudaro Kinijos leidinių dalykų autoritetinę duomenų bazę.

Problemos

Vis dar susiduriama su kai kuriomis problemomis:

1. Dvi „valstybinės bibliografijos“: viena (Nacionalinės depozito bibliotekos *Nacionalinis knygų registras*), išsamesnė, tačiau skirta ne bibliotekoms, kita (Kinijos nacionalinės bibliotekos *Kinijos valstybinė bibliografija*) mažiau išsami, tačiau skirta bibliotekoms.

2. *Kinijos valstybinėje bibliografijoje* neatsispindi literatūra užsienio kalbomis, kadangi kiniški leidiniai ir leidiniai užsienio kalbomis pateikiami dviejose atskirose bibliografinių duomenų bazėse (atitinkamai CNMARC ir MARC21 formatais).

3. Siaura aprėptis: Kinijos nacionalinės bibliotekos duomenų bazėje neatsispindi mokykliniai vadovėliai, knygos vaikams ir jaunimui. Kai kurios šalys šią literatūrą įtraukia į savo valstybinę bibliografiją.

4. Paslaugos užsienio bibliotekoms: norėtume teikti savo bibliografinius įrašus kitoms šalims. Tai įgyvendinti kliūdo:

a) CNMARC formato konvertavimas į MARC21 formatą: tam reikalingas rankų darbas; nėra tikslaus atvaizdavimo iš vieno formato į kitą;

b) Kiniškosios bibliotekinės klasifikacijos konvertavimas į Dewey dešimtainę klasifikaciją: visiškas konvertavimas neįmanomas, dalinis pakeitimas įmanomas, reikalingas rankų darbas;

c) kinų rašmenų konvertavimas į Pinyin ir laukų, skirtų kinų rašmenims, sukūrimas: daugeliu atvejų tai įmanoma, tačiau tikrinams vardams reikia rankų darbo;

d) rankinis ir automatinis konvertavimas: jei bus nuspręsta teikti paslaugas užsienio šalims MARC21 formatu, tam prireiktų papildomų finansinių ir žmogiškųjų išteklių, nes išsamiems bibliografiniams įrašams sudaryti reikia papildomo rankų darbo.

Išvados

Kinijos nacionalinė biblioteka siekia stiprinti savo, kaip valstybinės bibliografijos tarnybos, pozicijas. Tam reikia sudaryti išsamesnę Valstybinės bibliografijos duomenų bazę ir įtraukti į ją daugiau įrašų iš kitų šaltinių, taip pat įrašus apie leidinius kinų kalba iš viso pasaulio, pateikti bibliografinius įrašus vartotojams. Taip pat ieškoma būdų, kaip įvairioms vartotojų grupėms pateikti įrašus skirtingais formatais.

Iš anglų kalbos vertė T. Auškalnis

Straipsnis parengtas pagal pranešimą, skaitytą 2006 m. Seule (Korėja) vykusioje 72-ojoje IFLA konferencijoje.

¹ 林尘：“简评《中国国家书目》1985”，《黑龙江图书馆》，2(1988)，p. 22-23.

² 苑克圆：“《中国国家书目回溯数据库（1949-1987）》之建立”，《北京图书馆馆刊》，1(1998)，p. 104-111.

³ “中国国家书目回溯数据库（1949-1987）”
鉴定及研讨会召开”，《北京图书馆馆刊》，4(1998)，p. 137.